

ԺԱՄԱՆԱԿ

ԳԱՆՊԷՍ ԳԱՅՐԵՆԱՆՈՒԷՐ

21 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

Բ. ՏԱՐԻ 1864

ԹԻՒ 50

Կը հրապարակուի երկու շաբաթը անգամ մը ՇՅԲՍԹ օրերը :
Բաժանորդագրութեան գինը ամբողջ 5 արծաթի Սիմֆոնիէ ֆանիլի :
Մէկ Թիւը 4 շաբաթ :
Դոուրս երկուսէն ընտրուող ծախսը առնողին լրացաւ :
Ստորագրութեանը պարտոյն առաջին Թիւին վճարուի :
Ստորագրութեան պէտք է Սիմֆոնիէ ֆանիլի պարտաւ :

Դոուրսերը Գործախառնէն են .

ՋՄԻՌՈՆԻԱ . Գրէգոր աղա Պարպիւղանեան :

ՆԻԿՈՍԻՒԴԱ . Սիւնի աղա Վահէ Տ . Արխիպիսեան :

ՏԻՍՊԻՉՈՆ . Խալապուր աղա Էլմանեան :

ԿՍԻՆ . Պետրոս աղա ՕՅՆԵՅԻ Լեւոնտեան Ընկերացարանի Կարնայ :

ԹԵՐԻՏՅԱՆ . Ս . Պետրոս աղա Ս . Յովսէփեան :

ԼՈՒՅՆՈՐԴ ՄԱՐԾ

ՆԱՄԱԿ Ժ .

Տըպոյ Կանդերձները :

(Հարուստութիւն 49 Թիւին .)

Սիրելի բոլոր ,

Հանգերծից գործածութիւնը , ինչպէս որ բնութիւնն ալ կը պահանջէ , նախ վայելչութեան , և երկրորդ մարմինը ցուրտէն ու մըթնօրերէն փափախութիւններէն պահպանելու համար է . և մայրը այս բանիս մէջ ուշադրութիւն ու խնամք տանելու է . եթէ ոչ անանկ սխալմանց մէջ կ'ընայ , որոնք մանկիկին առողջութեան և շատ անգամ իսկ կենացը կը վնասեն : Ո՞րք գլխաւոր պարտքն է ամենայն չափազանցութիւններէ զգացնելնալ միշտ :

Հանգերծից գալով մայրը երեք բանի գրեթէ անորոշ պէտք տանելու է . անոնց որպիսութեանը , մաքրութեանը և ճիշտութիւն :

Հանգերծները տարուան եղանակաց , առ զայոց հասակին և կազմութեան պահանջմանց համեմատ պէտք է որ անօրինութիւն : Չափաւոր ջերմութեան համար հանգերծից կազմանէ մեծ զգուշութիւն պէտք է : Յօրտը աղայոց առողջութեանը մեծ թշնամին է , և ասով տաք ու կակուղ հագուստները անհրաժեշտ հարկաւոր են աղայոց , մանաւանդ անոնց կենաց առաջին տարիներուն մէջ : Նորածին մանկիկը մօրը արգանդէն սենեակին մթնոլորտին մէջ ինչպիսով տաքութեան կազմանէ շատ մեծ տարբերութիւն կ'ըզգայ , թէ և սենեակը ա-

ղէկ մը տաք ալ ըլլայ : Բայց պէտք չէ որ մանկիկը կրակին քովը պահենք . որովհետեւ տաք հագուստներն և մօր կուրծքին բնական ջերմութիւնը կը բաւէ զանի տաքցնելու :

Հանգերծից մասին գիտելը երկրորդ բանն է ուշադիր ըլլալ որ մաքուր ըլլան , և ստէպ ստէպ փոխուին . որովհետեւ ասիկայ ոչ միայն աչերուն և հոտոտելաց զուարթութիւն կը պատճառէ , այլ և աղուն առողջութեան ալ շատ կ'օգնէ : Երանելով մարմնոց ծախիւքներէն եղած արտաշնչութիւնը աղատ կ'ըլլայ մարմնոցն փնտաւար եղող աւելորդ հիւթերն ու անմաքրութիւնները դուրս տալու . աղայոց այս արտաշնչութիւնը ուրիշ որ և իցէ հասաւ կէ եղջերէն աւելի շատ և առատ ըլլալով , շատ օգտակար է անոնց հագուստները ստէպ ստէպ փոխել . եթէ ոչ աղուն մարմը կը վնասուի . և ասկէ գարշահոտութիւններ ու փոքրիկ ապականիչ կենդանիներ (սլիւ) յառաջ կուգան . և շատ անգամ մեծամեծ հիւանդութեանց պատճառ կ'ըլլան :

Երրորդ գիտելու բաներնիս պիտի ըլլայ թէ հանգերծները անոնց մարմնոցն փայլ չճըն չեն : Պէտք է յիշենք միշտ որ բնութիւնը տըղուն մարմինը անանկ փափուկ կերպով ձեւը ցուցեր և կազմեր է , որ արտաքին պատճառներ անհամար փնտաւարութեան ենթակայ կրնան ընել զանի , մինչդեռ մի և նոյն ազդեցութիւնը չեն կրնար ունենալ անոր մեծցած աւտերը : Տղուն մարմը փափուկ է , ոսկրներն դիւրահակ , անգամայն կրնայ դիւրաւ ծռիլ ու բացուիլ , մկանսեղանին կակուղ , արիւննին կրակոտ , շնչափողին մեծ ու դիւրագրգիւ ,

ուղեղը փափուկ և անպաշտպան . ջիզերնին տկար . ասիէ զատ մարմնոյ զանազան շարժումներ կ'ըսկսին . ինչպէս են արեան շրջանը թորեբուն միջոցաւ , մարմնոյ արտաշնչութիւնը և փորտեաց ազդեցութիւնն ու ներգործութիւնը : Սարգուս մարմնը ասանկ դիւրաթեք ստեղծուելուն համար մեծ խնամոյց կարօտ է , որովհետեւ զանազան վնասներու ու վնասներու միշտ ենթակայ է . և եթէ մարք աւելի բնութեան օրինակին հետեւէին , քան թէ արհեստի , նորաձեւութեան և սու վարութեան անմիտ խորհուրդներու , շատ քիչ պիտի ըլլային մարդու սիրտն ու մտքն յուզող դժբաղդութիւնները : Այսօրուան օրս աղայքները հագուեցընելու մասին ամէն ունի բռնած կերպն ու եղանակը թէ բնութեան և թէ ճշմարիտ դատողութեան դէմ են : Այլ եթէ վնասուելու ըլլանք , տղուն բնական աճումը , անոր գործարանաց կանխաւոր ընթացքը և արեան ազատ շրջանը արգիւելու և յաջորդաբար սարսափելի հիւանդութիւններու պատճառ եղողը մանկիկին հագուեցընելու կերպէն զատ ուրիշ բան չենք կրնար գտնալ . մայրերը իրենց դաւակոյց թէ առողջութեանը և թէ բարեկեցութեանը սիրտն պէտք էր շատ ուշադիր ըլլային այս բանին :

Բոլոր այն կապերն ու խանձարուրները որոնցմով տղայք կը փաթթուին , կամ լաւ ևս ասե՛լ պինդ կը կապուին , բնականաբար շատ վնասակար են անոնց առողջութեանը : Արեւայի քեզի այս մասին օրինակ բերել շատ մը աղայք , որք անմիջապէս ծնանելէն վերջը մեռան ջրաձգութիւններէ (սփաղմօ) բռնուելով . որոնք թէ և ընդհանրապէս ներքին պատճառներու կը տրուին . բայց շատ անգամ իսկ մարցս անհագութենէն ու անուշադրութենէն յառաջ կուգան : Վերջերս տղու մը համար իմացայ որ խանձարուրուելուն պէս ջրաձգութենէ կը բռնուի . և երբ զինքը խանձարուրէն կը հանեն ու կապերը կը քակեն , իսկոյն տղուն իսկէք գլուխը կուգայ և այլ ևս այսպիսի բան մը չըզգար :

Արգարեւ բնութիւնը արհեստիւ լաւացընել ջանալը ծիծաղաշարժ և վտանգաւոր բան է . ինչ նպատակաւ այս պարագայիս մէջ տըղուն մարմնը այնչափ պինդ կապելու ենք . միթէ տղան գեղեցիկ , վայելչագէմ և ուղիղ ընելու և աղուոր կերպարանք մը տալու համար է . եթէ այս նպատակաւ է , հրաժարինք այս ամբարիշտ նպատակէն . քանզի անուրաւ նախ է որ բնութեան ստեղծող և ճարտար ձեռքերէն ելած մարմնէն աւելի գեղեցիկ և

վայելուչ մարմն չենք կրնար գտնել և ձեռքընել արհեստիւ : Ասիէ զատ զուր են տղայոց կերպարանը ձեւաւորելու և անոնց մարմնը աճեցընելու ու զարգացընելու համար ամէն որ և է տարած մեծամեծ ճիգերնիս ու ջանքերնիս . բոլորովին մեր նպատակին հակառակ են : Այլ ու պինդ ճնշող հագուստները ոչ միայն մարմնոյ կենսական հիւթերուն ազատ շարժումը կ'արգիւեն , այլ և չեն թողուր որ անուշղը մարմնոյ ամէն կողմերը տարածուի հաւասարապէս . և ասիէ սա հետեւեալքը կ'ելլայ , որ տղուն աճած անհատաւոր կ'ըլլայ , և ուրիշ կերպով ըսելով տղան աղէկ մը կը աչեղանայ :

Այս մասին աշխարհիս ամենէն անկիրթ և վայրենի ազգերը , մեզմէ աւելի խոհեմութեամբ կը շարժին : Ասեք իրենց զուակները շատ պարզ կերպով կը մեծցնեն . քանզի միայն բնութիւնն է իրենց առաջնորդ : Վիրկիլի ծովեղբերայ տեղերը տղայք առանց հագուստի են , ոչ զանոնք կը խանձարուրեն և ոչ ալ կապերով կը կապկոյեն . այլ տեսակ մը անկողնոյ վրայ կը ձգեն որ գլորտին իրենք իրենց . բայց եկ տես որ տղայք ոչ միայն տգեղ ու տկար չեն ըլլար , այլ ընդհակառակն առողջ , հուժկու և զօրաւոր : Փորձը կ'ապացուցանէ որ աշխարհիս քաղաքակիրթ և լուսաւորեալ ազգաց մէջ աւելի շատ տգեղներ կը գտնուի , քան թէ մարդկային սեւին ամենաբարբարոս և վայրենի ազգաց մէջ . և ամոր գլխաւոր պատճառը սա է որ վայրենիք մանկութեան առանինն ազատ կերպով իրենց անգամները կը գործածեն , և պարզ ջրով շարունակ լուսաւորուելու սովորած են :

Արեւմտ սրչափ անմիտ է շատերուն սա կոյր նախապաշարումը թէ « ի՞նչ տղան չը խանձարուրուի այսինքն խաչարար ըսուած կապերով աղէկ մը չը կապուի , հիւանդ ու տկար կ'ըլլայ » : Այս միայն վայրենի և անկիրթ ազգերէն կը սովորինք որ հանդերձից ճնշումը մարմնոյն առողջութեանն ու բարեկեցութեանը շատ վնասակար և վտանգաւոր է , այլ նոյն իսկ կենդանիներէն ալ կրնանք ստուգել զայս : Քանզի այս վերջիններուն մէջ գլորեթէ ամեննին « գէղէր չգտնուիր . որովհետեւ ձագերը ամէն ազատութեամբ կը շարժին , և կը գործածեն իրենց անգամին , և մարմնոյ նիւթերուն շրջանն ալ ազատ է » : Այս , կենդանիներէն շատերը ծնած ատեննին տկար ու անղօր են , և ասոր հասառակ շուտով կը զօրանան և առողջ ու գեղեցիկ կ'ըլլան . սակայն ոչ խանձարուրներու և ոչ ալ կապերու և ոչ

ուրիշ բանի մը կարօտութիւն կըզգացուի : Արշափ յիմարութիւն պիտի ըլլար օրինակի համար որ երկրագործ մը իրեն եղն կամ էշն գեղեցիկացնելու և զօրացնելու համար շատ մը կապերով կապեր զանի : Ամենայնիմարն անգամ գիտէ որ ոչ առողջութիւն, և ոչ ալ ձե կարելի է տալ այս միջոցով : Ի՞նչու համար մայրերը առ բանը մայրեկային սեռին համար կ'ընեն . Ի՞նչու համար այս մասին պէգայի նախապաշարմունքին ճին ձգեր . ու դարձեալ պինգ կը կապեն իրենց մանկիկները ու կը խոնձարուրեն . կարծելով որ տառապանքի զանաւոր կը զօրացնեն . և ինչպէս որ կ'ընեն անոնց հակառակը ինչպէս : Ալ ամէնաւելի ի՞նչ անողութիւն կրնայ ըլլալ : Քոյր իմ, մենք խոր շինը այս ամէն պէգայի ստիճութիւններէն, ու միմիայն բնութիւնը մեզի առաջնորդ առած՝ մեր բարձրագոյն նպատակին կրնանք հասնիլ, և անշուշտ մեր փափագած առողջութիւնն կուտայ մեր տղայոց :

Շատ մայրեր խոնձարոց պաշտպան կը հանգիստնան սա միտքով, թէ այս կերպով մանկիկները աւելի հանգարտ ու հանգիստ կ'ըլլան . այն, իրաւունք ունին այսպիսիները . սրովհետեւ մանկիկը ասանկ ամէն կողմանէ կապեալ և կաշկանդեալ դժուարութիւն և մաշտանդ անկարելիութիւն կ'ունենայ լալու, և ասով թշուառ ի հարկէ կը հանգարտի . բայց որպիսի արտատուելի է այս հանգարտութիւնը :

Գիտէ անգամ մը խոնձարուրեալ մանկան տկարացեալ և գրեթէ մեռեալ անդամները . և աներկբայ եմ, որ այսպիսի մանկան տեսքը ի գութ և ի կարեկցութիւն պիտի շարժեր մայրերը, եթէ սովորած չըլլային մանկիկը ասանկ վիճակի մէջ տեսնելու :

Այդէ մէջ մը որչափ ուրախութիւն և բերկրութիւն կ'ըզգայ այսպիսի մանուկ մը, երբ քիչ մը այն պինգ կապերն արձակուին, ու ազատ մնայ . անս որչափ կ'ուրախանայ, երբ իւր անդամները քիչ մը առեն կ'արձակուին նման այն գերիին՝ որ չղթայէն կ'արձակուի : Ի՞նչու համար մայրերը ասանկ քարաւորտ պիտի ըլլան, ու տղայոց հաճոյքները արգիլեն : Ի՞նչու համար ասանկ անյարմար հանգերձներով տղայոց առողջութեանը մնասեն . և ասով ոչ միայն տղան կազմուածքը կը մնասուի, այլ և կեանքն անգամ զոհ կ'ըլլայ այս վատ սովորութեանը : Սա ալ դիտելու արժան բան է որ եթէ առողջ և զօրեղ տղայք այս յաճախ սեղմումներով որ կը տկարանան, հապա սրչափ ի բնութեան տկար կազմուածք ունեցող տղայքները :

Այս մէկ բանի դիտողութիւնները հանգերձից մասին կը բաւեն . քոյր իմ, փոքրիկ ծառայութիւն մ'ընելու այն մօրը, որ կը փափագի որ զաւակները գեղեցիկ, և առողջ ըլլան . սրովհետեւ, թէպէտ անկարելի է Առաւմտեայ կամայ հակառակ կեանքն ու առողջութիւնը սրահել, սակայն մօր մը պարտքն է ամէն կարելի միջոցներ ի գործ դնել անոնց առողջութեան ու կենաց պահպանութեանը համար :

Ողջ լեր .

Քոյր բո

ԱՅԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ըսեն ատեն խօսեցանք և կը խօսինք աղբային ընկերութիւններու վրայ . սակայն անոնց մէջ ասարգիւնները, կամ սանկ ըսենք անպիտանները խիստ շատ ըլլալուն, մեր մէջ հիմա ընկերութիւն բաւը իր նշանակութիւնը կորսնցուցածի պէս է :

Աղբին մէջ մեծ բան գործելու կարող ըմբռնուած ու բան մ'ալ ընել չիրցող անձերէ կազմուած բոլոր ընկերութիւններն ալ անպիտան եղած են . սակայն մենք համբաւի ետեւէ վաղող, կամ համբաւաւոր անձերու քովէն զատուիլ չսիրող ըլլալով, ամէն անգամ մեր յոյսերուն մէջ կը վրիպինք, և ամէն անգամ ալ դեռ այս կը տածենք սրտերնուս մէջ . յուսով կ'ապրինք և յուսով պիտի մեռնինք :

Քանի մը ընկերութիւններ բաւական գումարներ ալ ժողովեցին, և Աղբին բան մը չընելէն զատ, ժողովածնին ալ եղած տեղը պիտի մնայ . (Թէ որ իր տեղը մնայ . . .) : Ընկերութիւն մ'ալ կայ որ Օտտակական հաւկիթին հետ կ'երեւայ, և քանի մ'անգամ օրագիրներու մէջ ձայն կը հանէ . վերջը անունն ալ ինք ալ անցայտ կ'ըլլայ :

Սակայն Աղբին մէջ ընկերութիւն մը կայ, Անգլիոյ անուն, որուն հաստատութեան չորրորդ տարին վերջացաւ . հինգերորդը մըտաւ : Այս ընկերութիւնը կազմուած ատեն բաւական անդամներ ունէր . բայց ինչպէս շատ բանի մէջ, ասանկալ այս գործին մէջ շուտով լքան . սրովհետեւ աղբասիրութեան ուրիշ պարտքեր կային ի գործ դնելու . ուստի ասիկա անաւս առնուեցաւ :

Ինձնանուէր ընկերութիւնը զանազան թաղերու մէջ ճիւղեր ունեցաւ . և հիմա սիկզբէն մինչև ցարդ շարունակող մնաց Ալա-

Թիոյ ճիւղը : Բերայի մէջ ալ Նեփուզեան Աբեթիկ աղայի ջանքով ճիւղ մը հաստատուեցաւ 1-2 տարիէ ի վեր : Օրթագիւղի մէջ ալ քանի մը ամսէ ի վեր կիրակի օրերը դաս տըրուելու սովորութիւնը մտաւ : Սակայն Ղալաթիոյ ճիւղը Ղազարոսեան Բրիստոստուր աղայի ջանքով մինչև ցարդ այսինքն 5 տարի է որ կը շարունակուի : Այս անձը ամէն կիրակի անընդհատ, Իւսկիւտարէն կ'ելլայ Ղալաթիա կողմայ, և տարւոյն մէջ 2-3 կիրակի միայն կը զոհէ. ան ալ դուրս երթալու պատճառաւ :

Բրիստոստուր աղային յարատեւող ու տուկուն բնաւորութեամբը այսօր համալ կարգաւորներ ունեցանք բաւական թուով. որոնցմէ դուրսերն ալ տարածուելով, քանի մը գիւղերու մէջ կիրակիի վարժարաններ բացին, ու ձրի կ'ուսուցանեն փափագողներուն :

Անձն. ընկերութեան հրաժարող մէկ քանի անձինք Բրիստոստուր աղայի միջոցաւ ձեռք բերուած արդիւնքը նկատելով, միացան և նոր օրերս վերստին կազմեցին սոյն ընկերութիւնը. Բրիստոստուր աղան իր յարատեւ ջանիւքը զանոնք յորդորած և խրախուսած եղաւ. ուրախ կ'ըլլանք թէ որ գործը աւելի յաջող վիճակի մը մէջ դնեն, քան թէ շինել երևակայածնին քակեն :

Ազգային օրագիրներու մէջ շատ անգամ շատերու գովեստը կը լսենք. Բրիստոստուր աղայի ալ իբրև Ազգին աշխատող անձ, իր բաժինն առած է ասիկ քանի մը տարի առաջ. որ ատեն ինք մեծ աշխատութիւն ու զոհութիւն ունէր Պօնտիկեան Սարգիս աղայի և ուրիշ ընկերներուն հետ, Ս. Փրկչի վաճառք և վարժարանին վրայ : Հիմա Փրկչի աշակերտներէն ասոգիս անգին ցրուող և քիչ մը բան սորվող ու վարժապետութիւն ընողները կ'երեւան. և ասոնց համար ալ օրագիրներու մէջ գովեստ ալ կը գրուին. որմէ կը հասկցուի թէ Փրկչի վարժարանը անօգուտ հաստատութիւն մը չէ եղեր, և Բրիստոստուր աղա ու իր ընկերները աս տեսնուածները իրենց աշխատութեան վարձը պէտք է համարեն : Բրիստոստուր աղան Փրկչի վարժարանէն առաջ Սամաթիոյ վարժարանին վրայ ալ մեծ հոգ ունեցած է. և անոր պայծառ ու բարեկարգ վիճակին ձեռնառու գտնուած է հանգուցեալ Սինէճի (նորանիկ աղային և միւս ընկերներուն գործակցութեամբը, և հիմա Սամաթիոյ մէջ ընտիր խումբ մը ուսումնական անձեր հասած ըլլալէ զատ, ազգային վարժարանաց մէջ դասատուութեան պարագայը անձեր ալ հասած են :

Ին վերջը, Բրիստոստուր աղան Անձն. ընկերութիւնն ընտրեց. այս միջոցաւ ազգային իշխանութեան վերաբերութիւնն ունենալէ դադարեցաւ. ստակ կայ չկայ, հոգաբարձութիւնը կ'ուղենք չենք ուղեր, այս տեսակ սրտմաշուքներէ և արգելքներէ փախաւ. և միայն իր աշխատութեանը վատահայցած ճամբայ ելաւ. ու այսօր իր գործունէութիւնը գիտական անձանց պատիւ մը չբերէր. որոնք կ'որոտան առանց անձրեւելու . . . :

Ուրիշ ընկերութիւն մ'ալ հաստատուեցաւ, Սարգիսի և ընկեր-թիւն անունով : Իսկա նոր բան մը չէ. մեր Թերթիին առաջին թիւը կարդացող ազգայինք (2 տարի յառաջ) կը յիշեն անշուշտ թէ այն ատեն իմացուցած էինք Սարգիսեան ընկերութեան մը պէտքը ու կազմութիւնը : Անկէ ետքը քանի մ'անգամ սոյն նպատակը յառաջ տանելու ճիւղեր եղան. և վերջապէս առժամանակեայ խառն ժողովին օրով, Պատրիարքարանէ վաւերացում խնդրուեցաւ. խառն ժողովը դիտողութիւններ ըրած, և գործը կազմուելը Ուսումնական խորհրդին վերաբերելը ծանուցած էր : Ուսումնական խորհուրդը ստացաւ սոյն ընկերութեան կանոնադրութիւնը. և ասիկ 7-8 ամիս առաջ հրաւիրեց վարժապետներէն ոմանք, ու անոնց դիտողութիւնն ընդունեց. յետոյ կանոնադրութիւնը զրկեց ազգային Քաղ. ժողովը : Անչև նորակազմ Քաղ. ժողովս սոյն ընկերութեան վրայ որոշում մը չէր եղած. և արդի ժողովը դիտողութիւն մ'ըրած դարձուց Ուս. խորհրդոյն : Ուս. խորհուրդն ալ ըստ այնմ կարգադրելով վաւերացուց կանոնադրութիւնը. և Քաղ. ժողովն ալ նոյնպէս վաւերացնելով, Սրբազան Պատրիարք Զօր կնքել տուաւ :

Ուս. խորհուրդը վերստին հրաւիրեց վարժապետները. նոյ. 8, կիրակի օրը ի Ղալաթիա. և կանոնադրութեան վաւերացած օրինակը յանձնեց ընկերութեան. որ աս է .

ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՐՃԱԳԵՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Քաղաքական ժողովոյ որոշմամբ սոյն կանոնադրութիւնը կը վաւերացնէք և կը կնքեմք :

(Կնիք գաղթարարական)

1. Վարժապետական ընկերութեան նպատակն է, իրեն անդամ եղող վարժապետաց նիւթական, բարոյական և ուսումնական վիճակին բարւոքութեանը հոգ տանել :

2. Այս ընկերութեան անդամ կրնան ըլլալ այն վարժապետները որ արդէն Ազգին մէջ իրենց արդեամբը ծանուցեալ են :

3. Իւրաքանչիւր ընկեր ընկերութեան կազմանէ ընկերաւորութեան վիսպական պիտի ունենայ. և ամսական գումար 5

դրանց մէկ բաժին տուրք անխափան պիտի վճարէ ընկերութեան :

4. Վարժապետական ընկերութիւնը պիտի ունենայ Ա. Ընդհանուր ժողով մը, Բ. Տնօրէն ժողով մը, և Գ. Մասնա. ժողովներ: Ընդհանուր ժողովը կը բաղկանայ ընկեր եղող բոլոր վարժապետներէն: Տնօրէն ժողովը կը բաղկանայ հինգ ընկեր. ներքէ Ընդհանուր ժողովը ընտրութեամբ: Իսկ Մասնա. ժողով. ներքէ Տնօրէն ժողովը կարգադրութեամբ կը կազմուին: Իւրա. քանչիւր ուսմանց յատուկ, նոյն ուսմանց հմուտ ընկեր եղող բոլոր վարժապետներէն:

5. Ընդհանուր ժողովը իրաւունքն է ընկերութեան Տնօ. րէն ժողովէն և Մասնա. ժողովներէն համար պահանջել, տարին անգամ մը ժողովելով, Ս. Սահակայ և Ս. Մեարոսայ տօնա. խորհուրդէն յետագայ կիրակի օրը:

6. Արտաքայ կարգի Ընդհանուր ժողով ալ կրնայ գու. մարուիլ: 1. Տնօրէն ժողովը որոշմամբ: 2. ընկերաց մեծա. գոյն մասին ստորագրեալ խնդրագրով, որ պիտի ուղղուի առ Տնօրէն ժողով: 3. Ազգային վարչութեան Ուսումնական խոր. հրդեղ կողմանէ՝ յատուկ ազգաբարութեամբ առ Տնօրէն ժողով:

7. Տնօրէն ժողովը գտնէ երկու շահամբ մը պիտի գումարուի որոշեալ օր մը, և իր պաշտօնն է, ընկերութեան ընդհանուր գործոց հոկէ, վարժապետական վարկն ու պատիւը ամէն կարգի ու աստիճանի ազգայնոց առջև պաշտպանել, ըն. կերութեան սնտուկին և ելեմոսից հոգաբարձութիւնն ընել, ընկերաց նիւթական և բարոյական վիճակին բարւոյթութեան հոգ տանել, և ի պաշտօնէ յարաբերութիւն ունենալ ընկերու. թեան իւրաքանչիւր Մասնա. ժողովներուն հետ: Տնօրէն ժող. վայ պաշտօնը շատ տարի կը տևէ:

8. Վարժապետական ընկերութիւնը իր Տնօրէն ժողովին միջոցաւ յարաբերութեան մէջ պիտի գտնուի Ազգային Ուսում. նական խորհրդոյն հետ, և անոր օր և իցէ ուսումնական յանձ. նարարութեանց հոգ պիտի տանի:

9. Իւրաքանչիւր Մասնա. ժողովին գտնէ ամիսն անգամ մը պիտի գումարուի, և իրենց պաշտօնն է իւրաքանչիւրն իր ու. տւմական վիճակին բարւոյթութեանց հոգ տանել, իրենց ուս. ման ձեռքը զարդացնել, և գիւրդին և բարեկարգ եղանակով ու. սուցանել: Մասնա. ժողովներուն պաշտօնը մշակելնաւոր էն:

10. Թէ Տնօրէն ժողովը և թէ Մասնա. ժողովները իրենց յատուկ կանոնադրութիւնները պիտի ունենան, որոնք Ընդհա. նուր ժողովէն պիտի վաւերանան:

11. Ընկերութեան սնտուկը հաւաքուած գումար պիտի գործածուի կարօտ եղող ընկեր վարժապետաց օգնութեան հա. մար, որոշեալ կանոնի մը համեմատ, և ընդհանրապէս ընկերու. թեան օգտակար գործոց համար, Ընդհանուր ժող. վայ որոշած կերպով:

12. Ընկերութեան պարտուց մէջ զանցառութեան մասին յաճախող, եթէ ընկերութեան կողմէն եղած ազգաբարութ. թեանց ալ անատուէ, ընկերութեանէն դուրս կը թողուի:

13. Ներկայ կանոնադրութիւնաւ ամէն երեք տարին ան գամ մը կրնայ մերաքննուիլ և փոխփոխ ընկերութեան կողմա. նէ, բայց դարձեալ Ազգային վարչութեան վաւերացմամբ պի. տի ընդունուի:

Վարժապետական ընկերութեան այս կա. նոնադրութիւնը Ուսումնական խորհրդոյ կող. մանէ ընդունուած ըլլալուն ի հաստատու. թիւն՝ ստորագրելով կը կնքենք:

Ի 22 սեպտ. 1864:

(Տեղի Իւրոյ)	(ստորագրեալ)	Արեւապետ
(Ուս. խորհրդոյ)		Սիմոն Պ. Տատեան
		Արեւապետ
		Ս. Պ. Պ. Փափաղեանց

Նմանապէս Վարժապետական ընկերու. թիւնը կազմուած հրատարակուեցաւ, և

գաղտնի քուէարկութեամբ ընկերութեան Ընդհանուր ժողովը գիւրան ընտրուեցաւ,

Յակոբ աղա Ոսկան Արեւապետ

Աւետիս աղա Տ. Սահակեան Փոխադր. Արեւապետ

Թորոս աղա Նազարեան Արեւապետ

Սիմէոն աղա Ֆէլէկեան Փոխադր. Արեւապետ

Յետոյ գաղտնի քուէարկութեամբ ընկե. րութեան Տնօրէն ժողովը ընտրուեցաւ, ու րուն անդամներն են,

Սիմէոն աղա Սիքայէլեան

Յարութիւն աղա Թիւլեան

Քրիստոստուր աղա Վազարոսեան

Քրիստափոր աղա Գալիաթեան

Ս. Պ. Պ. Փափաղեանց:

Երկու տարիէ ի վեր այս ընկերութեան խօսքը կ'ըլլար, այսօր ազգային Վարչութեան կողմանէ վաւերացած ընկերութիւն մ'եղաւ, և կազմուեցաւ ալ: Կարելի է որ ասիկա ալ ատեն ատեն արծարծող և յետոյ մարող ընկե. րութեանց կարգը դատեն ոմանք, բայց մեր Ազգին վիճակին նկատմամբ Վարժապետական ընկերութիւնը պէտք մ'է. այսօր չէ, վաղը պիտի գործադրուի, այս պէտքը զգացողները աշխատութիւն չպիտի զոհեն. թէպէտ և ան. արժանի վարմունք ալ տեսնուին այն անձերէն, որոնք Ազգին յառաջդիմութիւնը ուղղող կը ձե. ւանան, և գաղտնապէս կամ անուղղակի կեր. պով անոր հակառակը կը գործեն:

Ազգին մէջ սկզբունք մը կայ, Ազգին մէջ զբա. ւոր մարմին չ'ոյոյցնելու սկզբունք. ասոր զոհել կ'ու. ղեն Վարժապետական ընկերութիւնն ալ, ինչ. պէս ուրիշ շատ բաներ, սակայն այս կարգի մարդիկ այս ընկերութեան ինչ ըլլալուն վրայ գաղափար չունենալէն ասանկ կը խորհին: Ա. սոր վրայ գալ անգամ պիտի խօսինք, եթէ սրատեսնութիւն ունենանք:

ԴԻՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Իրաւունք Ազգաց անունով գրքոյի մը խմբագ. րեց Տատեան Սիւրբիզ Պէյը, Գաղղիարէն լեզ. ուաւ, և Իւթիւճեան Սանուէլ Էֆէնտին ալ Հայերէնի թարգմանելով հրատարակեց դար. ձեալ Սիւրբիզ Պէյին ծախիւքը, որ հիմա կը ծախուի գին 10 զրչի, և այս արգիւնքն ալ Ընդհանուր ընկերութեան պիտի տրուի ի նպաստ:

Քանի մը օրագիրներ խիստ և կծու բա. նադատութեամբ մը ընդունեցին այս գրքոյը, զանազան մեկնութիւններ տալով, որմէ այն.

այն մը կ'երևայ՝ ինչպէս որ խակապէս ալ է, թէ նախադարձութիւն մը կայ եղեր այս օրինակ յարձակման մը: Պատճառը իւր ձեանի թարգմանչութիւնն է, ըստ որում ա. նիկա իբրեւ խմբագիր Վիլիկիա հանդիսին՝ վէճի ներքեւ է վերայիջեալ գրկայիլ կծու բանադատութեան առնող քանի մը օրագիրներու հետ:

Թանադատութիւնը կը սիրենք, խիստ և անաչառ բանադատութիւնը մանաւանդ կը յարգենք. բայց թէ որ ասիկայ ամէն նոր հրատարակուած գրքերու վրայ առ հասարակ տեսնուէր մինչև յարդ, և թէ որ ասոր շարժառիթներն ալ մեզի անձանոթ ըլլային, այն չափ չէինք ցաւեր: Այլ թէ մինչև յարդ աշխարհաբան անհամ ու անլի գրուածներ, թարգմանութիւններ տեսնուած չեն. բոլորովին անպիտան և կարեւորութիւն չունեցող նիւթերու վրայ տեսարակ, գիրք և հանգէս հրատարակուած չեն, և ինչու անոնց համար զանց պիտի առնուի անաչառ բանադատութիւնը, և ի գործ պիտի դրուի այն գրքուկին վրայ, որուն նիւթոյն, հեղինակին և ուրիշ արժանաւորութիւններէն զատ ուրիշ մեծ արժանաւորութիւնը յերեւան կար, այն է ծախուածներուն արդիւնքը (նձնանուէր ընկերութեան վերածել, այն ընկերութեան՝ որ ձրի կարդալ գրել կը սովորեցնէ պանդուխտ հաճախ Հայերուն):

Իրանի լայն ըսուած ուսմանը մէկ ճաշակը կուտայ յիշեալ գրքոյիլ. Հեղինակը Փարիզի մէջ երեւելի վարժապետներէ դասառութեան սրբապաճ, և իր պարապօր ժամերուն մէջ գրած է սոյն գրքոյիլ. Պ. Իւթիւճեան ալ ըստ որում Փարիզ կը գտնուէր ժշկականութեան արհեստին մէջ կատարելագործուելու՝ ձեռք կը զարնէ զայն թարգմանչութեան գրքոյիլին նիւթը Պ. Իւթիւճեանի աւելի ծանօթ ըլլար, տարակոյս չկայ որ աւելի գեղեցիկ թարգմանչութեան պիտի յաջգէր. ինք համարձակութիւն մ'է որ ըրեր է, և ասի ալ այնչափ նշաւակելու տեղի մը չունի, երբ կըրնանք յիշեալ թարգմանչէն ուրիշ աւելի արժանաւոր թարգմանութիւններ սպասել: Գրքուկին պարունակութիւնը մեզի անձանոթ ուսում մ'ըլլալուն, աւելի բան մը չենք խօսիր. բանագատող օրագիրները մեզի պէս չեն ըրած, բառարանը նայեր և գտեր են որ քաղաքագիտութեան և գեսպանագիտութեան վերաբերեալ ուսում մ'է եղեր, ուստի այս չափ մ'ըսեր և անցեր են. այնպիսի ակնարկութեամբ մը՝ իբր թէ մեր անգլին կարեւոր

ուսում մը եղած չըլլայ. ինդարեւ արժանի բան. սակայն գոնէ յիշելու է ին թէ Վայսերուկան կառավարութեան կողմանէ անցեալները հպատակ ազգաց զաւակներէ Փարիզ իրկուած խումբը ինչ ուսմանը վայրն է:

Հեղինակը նորուս համբաւ մը չէ, գրքուկին համառօտութիւնը բուական պատճառ մը չէ հեղինակն նոյն ուսման անգէտ համարելը. շատ երեւելի և ընդարձակ նիւթերու վրայ համառօտ գրուածքներ կան, երեւելի գրիչներու գործ. ասանկով ոչ գործն և ոչ հեղինակն իրենց արժանիքը կրնան կորսնցընել: Ար մէջ ալ ասանկ շատ օրինակներ ունինք. և աւելի զարմանալին կայ, երեւելի տաղանդի տէր, կամ այնպէս կարծուած անձերու գրչէն ազգայական և գրեթէ ոչինչ աշխատասիրութիւններ տեսնուած կան, և մենք կանգնաջափ գովեստներ յերիւրած ենք անոնց, մինչ գեռ անոնց հեղինակին համբաւուած արժանաւորութեան աւելի մեծ աշխատասիրութիւններ ակնկալելու իրաւունքն ունենինք:

Այլապէս Վէյն հայերէն չգիտնալը ան առանձնապէս կրնայինք համարել երբ ինք գիւրութիւն և միջոց ունենալ իր մայրենի լեզուն սորվելու, ու անհոգ մնացած ըլլար. կամ ինչպէս մեր մէջ կան այնպէս կարծող ծանծաղամիտներ, հայերէն լեզուն իրեն կոշտ թուած անօգուտ լեզու մը համարած, վերջապէս զայն նախատած, կշտամբած, և Հայ ըլլալն ալ մինչև անգամ իրեն անպատուութիւն սեպած ըլլար: Երբ այսպէս ազգային զգացումէ զուրկ անձ մը գիտնայինք Այլապէս Վէյն, ան ասեն առաջինը մենք կ'ըլլայինք զինքը նախատողներուն կարգը. կամ ինչպէս շատ անգամ կ'ընենք մեր սրտին ցաւէն՝ գրելն ալ անօգուտ սեպելով լուռ կը կենայինք: Սակայն ընդ հակառակը Այլապէս Վէյն Պօլիս ոտք կոխեց, և իր առաջին բաղձանքն եղաւ իր մայրենի լեզուն սորվել: Եւ ինչպէս այս բաղձանքը պիտի չունենար, երբ իր հայրենի գերդաստանին ճոցը վերադարձաւ, իր հայրենի տունը գրեթէ վարժարանի մը կերպարանք առած գտաւ. տեսաւ իր աղետադարձ եղբայրները, քոյրերը եղբորորդիները՝ ամէնքն ալ գիշեր ու ցորեկ ուսման պարապելու վրայ, 5-6 դասառուաց անընդհատ երթեկուցութիւնը, Հայերէնի, Վաղգիւրէնի, Թուրքանութեան, աշխարհագրութեան, պատմութեան, ուրուագրութեան մտադիւր հետեւողութիւն մը:

Որոնք որ Այստէֆանո Տատեան Վերդաւանին այցելութիւն ընելու բարեբաղդութիւնն ունեցած են, և ուշի ուշով գիտած

են անոնց կենցաղավարութիւնը, մեզի հետ պիտի հաստատեն անոնց ուսումնասիր, բարեւեր և Վստումածաղախ ընթացքը. անսած են մանաւանդ անոնց հայերէն լեզուի մէջ ունեցած յաջողակութիւնը և գրաբանութեան յօրինած առաջադասութիւնները. տեսնողը առաջին անգամ թերեւ չհաւատայ թէ հայ օրիորդներ, մանաւանդ այսպիսի խղիւղաշուք գերդաստանի մը օրիորդներ՝ որոնք ամէն զրօտանայ և հաճայից միջոցներ և գիւրութիւններ ունենալով ալ, դարձեալ անյապ տենչիւ ուսման կը պարագային: Գործիր միւս կողմ՝ եկուր Վերա, ուր շատ մը անուանական հայոց գերդաստաններ կը գտնուին, գիշերն ի լոյս ինչի կը պարագային. թատրոն, պոյս և դրօսանայ. երթալու, կամ մինչև ի լոյս թուղթ խաղալու, ամէն տեսակ զեղխութեան և շուայութեան մէջ ընկղմուլու... ասոնց բազմաթիւ հասակներ Վերդաստանին և ուրիշ ասոր նմաններուն նշան շնորհակալ պէտք է ըլլանք: Մենք այս մասը խիստ համառօտ պատմեցինք միմեանցով որ յիշեալ ազնիւ գերդաստանին համալսութիւնը չլրտաւորենք. անոնք ասանկ գովեստներ բնաւ չեն անկալեր. իրենց ընտանեկան պարզ, վայելուչ, ուսումնասիր, բարեխաշտ ընթացքը միայն իրենց հետ վերաբերութիւն ունեցողներուն յայտնի է. այսչափ համառօտ անկարկութիւն մ'ալ Սիրտիջ Պէյի նկատմամբ տեղի ունեցաւ. ըստ որում հարկ եղաւ ցուցնել թէ նոյն ազնիւ Վերդաստանը իր աղքատին գգացումէն զուրկ չէ, որ իր զաւակացը իրենց մայրենի լեզուն չսովեցնէ: Վրտենք այնպիսի գերդաստաններ, որ բոլորովին Վաղղիացած կամ Յունացած կամ Տաճկացած են: Գրտենք այս թէ կաթնակեր հայ մանկանց Վաղղիացի կամ Յոյն գայեակներ կը բռնուին, և այն անմեղ մանկիկներուն հետ միայն Վաղղիերէն և Յունարէն խօսիլ կը պատուիրուին. և հայ գգացումէ բոլորովին զուրկ հայ զաւակներ կը պատրաստուին Ագգին. գրտենք ասոնք և ցաւած ու մորմորած է սրտերնիս անոնց վրայ. միւս կողմէն ինչպէս գոհ աջօր չնկատենք յիշեալ Տաւեան գերդաստանին նախանձախնդրութեանը վրայ: Վրտանցեալները 4 տարեկան զաւակի մը համար որ գրելու և կարդալու կը վարժուի, հայ վարժապետ մը կամ դաստիարակ մը՝ բաց ի երթնեկութիւն ընող հայ վարժապետէն սահմանուեցաւ, և ծնողացը կողմէն առաջին պատուէրն սա եղաւ որ մաքուր հայերէն խօսի աշակերտին հետ, և չհասկցած բառերը սորվեցնէ. այն հասակէն սկսեալ հայերէնի վարժուող զաւակ մը իր կատարելութեանը մէջ ինչ պիտի ըլլայ:

Ինչ է աղքատիւութիւնը. — մեր օրերը շատ ընդարձակուեցաւ ասոր սահմանը, ամէն մարդ մէկ մէկ կերպ կը գտնէ, և իրեն ինչ բան որ շահ կամ գեղեցիկ և հաճոյ կը թուի, այն

կ'ըլլայ աղքատիւութիւնը:

Աղքատիւութիւնն ինչ ըլլալը, և մեր Ագգին ինչ ընելու ըլլանք չէ՞ զայն սիրած կ'ըլլանք, հաս չենք կրնար լիովին բացատրել, գուցէ ուրիշ առթոյ մ'ընենք: Միայն թէ պէտք է գիտնալ որ Ագգ մը զինքը կաղմաղ ընտանիքներու վիճակէն կախում ունի. երբ հարուստ ընտանիքները թուալ շատ, կամ եղածներուն հարստութիւնը մեծ ըլլայ, Ագգն ալ հարուստ է, ծոխ է, ևն կ'ըսուի, նոյնպէս Ագգի մը բարեկեցիկ վիճակը ընտանեաց բարեկեցիկ վիճակէն կախումն ունի. ասոնք ամէնուս գիտցած բաներն են: Արդ երբ մէկը ընտանիք մը կը կանգնէ, Ագգին ծառայութիւն մ'ըրած կ'ըլլայ. և երբ ընդհանրապէս կը կործանէ, Ագգին փսս հասուցած կ'ըլլայ: Մեր Ագգը այսօր դժբաղդ կացութեան մը մէջ է. իր մէջ երեւելի ընտանիքներու նուազութիւն մը կայ, և հետզհետէ ալ նուազելու վրայ է: Հօր մը իր հարստութիւնը մինչև թուր չհասնիր. հարկաւոր ամիրայից զաւակներ այսօր կարօտ և մուրացիկ վիճակի մէջ են... այս խոր գիրը շատերու սիրտ պիտի փղծկեցնէ... անցնինք ասիկէ:

Վանի մը երեւելի ընտանիքներ կան այսօր մեր Ագգին մէջ, որ քանի մը սերնդէ ի վեր իրենց պայծառ վիճակը կը վայելեն, ասոնց կարգն է նաև Տաւեան Պօղոս Պէյի ընտանիքը. սակայն Պօղոս Պէյ իր զաւակացը միայն նիւթական հարստութիւն չթողուց, այլ իր գերդաստանին բարոյապէս ալ մեծ օգնութիւն ըրած է. ինք թէպէտ իր մանկութեան ժաւանակի պարագաներէն ստիպեալ գիտութեան և ուսմանքէ զուրկ էր, սակայն իր զաւակները չգրկեց. ինչ որ կը վայելէր արժանաւոր հօր մը կատարեց, և այսօր բարեկիրթ, ուսումնական և խոհական զաւակներ իրեն յաջորդ թողուց: Պօղոս Պէյ որ իր կենացը մէջ միշտ Ագգին բարերարելէ զադրած չէր, իր մեռնելէն վերջն ալ բարերարեց. ուրիշ երեւելի անձերու պէս տգէտ, շուայ և անզգայ զաւակներ չթողուց, ուստի Ագգին ասիկէ աւելի մեծ ծառայութիւն մ'ալ չէր կրնար ընել. անոնք որչափ իրենց հօրը գերդաստանը ծաղիկալ պահեն, նոյնչափ իրենց հօրը յիշատակը պիտի փառաւորեն. և որչափ այս մեծ գերդաստանը ծաղիկալ մնայ, այնչափ Ագգին օգտակար ու փառք ու պարծանք պիտի ըլլայ:

Պատեհութիւնն եկաւ, և ըսենք: Պալեան կարապետ ամիրայի որդի Սարգիս Պէյը թաւաղողական մեքենայի մը գիւտ ըրաւ, և Լուրսական օրագիրները անհամար գովեստ տեղացին. մեր օրագիրներն ալ անոնց արձագանքը եղան, ու Ագգին փառք ու պարծանք համարեցին: Մենք այսպիսի ընտիր և Ագգին պարծանք եղող զաւակ հասցնող Հօրը պէտք

է չնորհակալ ըլլանք. որովհետեւ ան թէ որ ուղէր իր զաւակը ուսմունքէ կը զրկէր, և Աղբն ալ իր այս պարծանքէն զրկած կ'ըլար. բայց ընդհակառակն իր զաւակին համար բան չէ ինայեր. և զաւակն ալ պէտք եղած ուսումն ու կատարելութիւնն առնելով, հիմայ ընդհանուր Լեւոպոյ գովեստին և Աղբին պարծանաց արժանի եղեր է: Իր զաւակը այս կատարելութեանը հասցնող Հայրը Աղբին զաւակներն ալ մոռցած չէր. բայց Աղբին մէջ իրենց ընել չկրցածը ուրիշին թոյլ չտալու ըսկզբունքն ունեցող անձինքը արգելք եղան, բարերարին ուսը տուին Աղբին ըլլալէ նուէրը... և Աղբին խեղճ տղաքը զրկուեցան. . . այս զրկանքին պատճառ եղողները չզղջացին. բայց Աղբը զղջաց և պիտի զղջայ դեռ թէ ինչո՞ւ անոնց ականջ կախեց, և անտարբեր նըստաւ:

Ուրիշ խօսք մ'ալ և վերջ: Սկրտիչ պէյին դասատու մեծահամբաւ Պ. Պրանք (բռէնս) իշխան պատուանունը տուեր է կամ կուտայ եղեր. ասիկա ալ օրագրին մէկը առեր անցեր էր: Սկրտիչ պէյը Պէյութեան աստիճան առած չէ Բ. Դռնէն, բայց նոյն օրագիրը Սկրտիչ Պէյ կ'անուանէր. անշուշտ պատճառ մ'ունէր. անոր հայրը Պէյ ըլլալով, զաւակին ալ Պէյութեան տիտղոսը գործածեր է. կամ թէ ինչ գիտողութիւն ընելը ինք ալ չգիտնալով, բան մը ըսած ըլլալու համար գրեր է: Սեր մէջ իշխան բառը մեծ նշանակութիւն մը չունի. եկեղեցւոյ բանկալը նստող աղաներն ալ իշխան կ'ըսուէին և դեռ կ'ըսուին: Պ. Պրանք իշխան ըսելով, ան կը հասկնայ ինչ որ Պէյ ըսելով պիտի հասկնար. և աս երկուքը իրարմէ տարբերութիւն մը չեն ունեցեր անոր քով: Սեր մէջ աղաք սեպուհ պատուանունն ալ գործածուած կայ, մանաւանդ Վենետիկի մէջ տարած գրքերուն ճակատը. այս բառը իշխանաւոր անձերու կը գործածուի: և այն մարդը որ հարուստ է, և գիրք մը տպելու առատաձեռնութիւնն ունեցեր է. անոր սեպուհ պատուանունը տուեր են. ասով սեպուհ կոչուող անձը ինքզինքը սեպուհ ընծայած չըլար. այլ բարերարեալ կողմին տուած մէկ յարգանքը կը սեպուի: Վրէժինդիր կամ ուրիշ պատճառէ մը ռիս ունեցող մէկը կ'ըլլայ կը ծաղրէ անոր սեպուհ-իւնը. ան իր գիտնալու բանն է. սակայն ինքզինքը ճանցող և յարգանաց տէր մարդիկ այդ արժանաւորութիւնը կը ճանչնան, և այդ բաւական է: Սեր ըսածներէն կ'երևի որ Պ. Պրանք խաբուած չէ. այլ իր աշակերտին արժանաւորութեանը համեմատ

կոչեր է զինքը. և ասիկա շողոքորթութիւն մ'ալ չէ: Վասն զի անոնք որ Վաղղիյ օրագիրները աչքէ կ'անցնեն, կը յիշեն որ Պօղոս պէյ իր ընտանեաց մէկ մասին հետ Փարիզ գտնուած ժամանակը ինչ պատուով ընդունելութիւն գտած էին, և իրենց արժանեօքը Հայ Աղբին ինչ պատիւ բերած էին. երբ բարձրագոյն տէրութեան մը բարձրագոյնութիւն իշխաններէ (բռէն-Լրիւիէն) Հայ իշխան պատուանունը կ'ընդունէր Պօղոս Պէյ և իր գերդաստանը, . . . (ափսոս որ պարագաները չեն ներեր այն ընդունելութեան ամէն հանգամանքները ազատորէն բացատրելու) անգին Հայ գեղջուկ մը կը մերժէ և չուղէր եղեր ճանչնալ. ան իր գիտնալու բանն է. . . . Պօղոս Պէյի մահուան պարագաները դեռ մոռցուած չեն. անոր յուշարկաւորութիւնը որ արքայազունի մը վայելուչ հանգամանքներով տեղի ունեցած է ի Փարիզ, և որ Վաղղիյ օրագիրներու մէջ մեծ սիւնակներ բռնած է. նոյն ինքն Նաբօլէոն Լյույսեր կողմէ բժիշկ այցելութեան գալը, և յետ մահուան թաղմանը հանդիսին արքունական անձանց յուշարկաւոր ըլլալը աննշան բաներ չեն. բայց ասոյն Հայ գեղջուկը որ չը գիտէր կամ չ'ըզգար թէ այս յարգանքներն ինչ են, և ինչ արժանիք ունին, իրեն աչքին ոչինչ կ'երևան, և կը ծաղրէ. . . ան իր գիտնալու բանն է. գեղջուկ անձէ մ'ալ ատկէ աւելին չկրնար յուսացուիլ. . . : Սակայն Լեւոպոսկան աղբերը Հայ գեղջուկին պէս չեն մոռներ. դեռ ամիս մ'առաջ հարսանեաց հանգէս մը տեղի ունեցաւ Մ. յստէֆանօ, Հանգուցեալ Պօղոս պէյի անդրանիկ որդի Լուսթէ Էֆէնտիի դուստր աղնուափայլ Հերիքա օրիորդը՝ Պարսից Տէրութեան առջև մեծ վարկ և նոյն տէրութեան գործող մէջ պաշտօն ունեցող Վսեմաշաք Սէլքոն Խանին հարսնայաւ: Եւ հարսանեաց հանգէտը աղբային օրագիրներէն և ոչ մէկը յիշած էր. կ'երևի որ իրենց քով նշանաւոր արժէք մը չէ ունեցեր. սակայն Վոլիէ, Վոլիալ Վաղղիներէն օրագիրները և Տաճկերէն Տ'երիւիէն հրատարակեցին. ըսել է որ ասոնք մերիններուն պէս չեն մոռներ. և Տատեան գերդաստանին մէջ եղած հանդիսի մը կարեւորութիւն կուտան. ասկէ կրնայ խմայուիլ թէ նոյն գերդաստանը Հայ գեղջուկին աչքին երեցածին չափ փոքր բան չէ եղեր: Թէ որ խելքը Լեւոպոսկիէն պիտի սորվինք. այս մասին ալ անկէ դաս առնենք ըսելք ու վերջացնենք:

ՏՆՕՐԵՆ = ԽՄԲԱԳԻՐ

ՄՏԵՓԱՆ Պ. ՊՕՂՈՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆԾ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻԻ ՀԷՆՏԻՍԵԱՆ